

TİCARET ŞİRKETLERİNDE CEZAI SORUMLULUK

Prof. Dr. Çetin ARSLAN
Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Anabilim Dalı Başkanı

Tüzel kişinin ceza sorumluluğu

- ▶ Ceza Hukukun en tartışmalı konularından biri de;
- ▶ Genelde tüzel kişilerin,
- ▶ Özelde ise tüzel kişi temsilcilerin ceza sorumluluğu konularındadır.
- ▶ *Sorun tartışmalarda mı, uygulamada mı?*
- ▶ Gerçekten bir taraftan tüzel kişilerin, sadece hukuki bir varlık olarak düşünölemeyeceği,
- ▶ Onunda bir gerçeklik olduğu ve ceza sorumluluğu açısından gerçek kişilerden farkı bulunmadığı iddia edilirken (Fransa, İngiltere, ABD, Kanada,Hollanda)

Tüzel kişinin ceza sorumluluğu

- ▶ Diğer görüş ise, hareket yeteneğinin sadece gerçek kişiye ait bir özellik olduğunu,
- ▶ Bu özelliğe sahip olmayan ve esasen bir faraziye olan tüzel kişiliğin ceza sorumluluğu bulunmadığını,
- ▶ Sorumluluğun suç teşkil eylemi gerçekleştiren gerçek kişi temsilciye ait olduğu yönündedir (Almanya, İtalya vs.).
- ▶ AY md. 38'deki cezaların şahsiliği ilkesini de gözeten Türk Kanun Koyucusu,
- ▶ TCK md. 20'de doktrinde de baskın olan ikinci görüşü esas almıştır.

Tüzel kişinin ceza sorumluluğu

- ▶ Buna göre;
- ▶ *“Ceza sorumluluğu şahsidir. Kimse başkasının fiilinden dolayı sorumlu tutulamaz”* (f. 1) ve
- ▶ *“Tüzel kişiler hakkında ceza yaptırım uygulanamaz. Ancak, suç dolayısıyla kanunda öngörülen güvenlik tedbiri niteliğindeki yaptırımlar saklıdır.”*(f. 2).
- ▶ TCK md. 60: Faaliyet izninin iptali; eşya ve kazanç müsaderesi...

Tüzel kişinin ceza sorumluluğu

- ▶ Not 1: Tüzel kişi hakkında güvenlik tedbiri uygulanması iddianamede nasıl istenecek?
- ▶ Sanık mı? TCK md. 20?
- ▶ Maldan zarar gören mi?
- ▶ Lehine suç işlenen mi? UYAP, CMK?
- ▶ CMK md. 249. Tüzel kişinin temsili...(*tüzel kişi temsilcisi sanığın yanında ayrıca yer alır*).
- ▶ Not 2: 5326 sayılı Kabahatler Kanunu'nun (KK) "*Organ veya temsilcinin davranışından dolayı sorumluluk*" başlıklı 8. maddesinde, "*tüzel kişi hakkında idari yaptırım uygulanabileceği*" kabul edilmiştir.

Tüzel kişi temsilcisinin ceza sorumluluğu

- ▶ Peki, tüzel kişinin yararına suç işlenmesi halinde,
- ▶ Tüzel kişi temsilcisinin ceza sorumluluğu nasıl belirlenecek?
- ▶ Öncelikle genel kural geçerli: Fiili kim gerçekleştirmişse fail odur (cezaların şahsiliği).
- ▶ Bu durumda tüzel kişi temsilcisi tek kişi ise,
- ▶ Ceza sorumluluğu kendisindedir.

Tüzel kişi temsilcisinin ceza sorumluluğu

- ▶ Peki tüzel kişi bir kurul tarafından temsil ediliyorsa durum nasıl olacak?
- ▶ 1) Kuruldaki bütün üyeler suç teşkil eden fiile müşterek fail olarak katılmış olabilir: TCK md. 37– Müşterek faillik (Bu ihale ya alınacak, ya alınacak..!)
- ▶ 2) Kuruldaki kişilerin bazısı suç teşkil eden karara/fiile hukuki veya fiili bir nedenle katılmamış olabilir veya muhalif kalmış olabilir.
- ▶ Bu durumda katılmayan muhalif kalan üyenin/üyelerin ilke olarak sorumlu olmayacağını söyleyebiliriz.

Tüzel kişi temsilcisinin ceza sorumluluğu

- ▶ Ancak bu durum somut olayda bir hile olarak, aslı faili gizlemeye yönelik yapılmış bir davranış olabilir.
- ▶ Bu durumda korunmaya çalışılan kişinin ceza sorumluluğundan kurtulması düşünülemez.
- ▶ Peki, toplantıyla katılmamış olmakla birlikte, sonradan suç teşkil eden fiili öğrenen veya
- ▶ Muhalif oy kullanmış olmakla birlikte suç teşkil eden fiili bilen kişinin hukuki durumunun ne olacağıdır.

Tüzel kişi temsilcisinin ceza sorumluluğu

- ▶ 1956 tarihli ve 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu (TTK)'nun 336. maddesinin 1. fıkrasının 5. bendinde;
- ▶ *“gerek kanunun gerek esas mukavelelerinin kendilerine yüklediği sair vazifelerin kasden veya ihmal neticesi olarak yapılmaması.”* hali yönetim kurulunun sorumluluğunu gündeme getiren haller arasında sayılmakta ve bu bent kapsamına suç işlenmesine engel olmamanın da girdiği kabul edilmekteydi.
- ▶ Ancak aynı kanunda ikinci fıkrasında *“Beş numaralı bentte yazılı vazifelerden birisi 319 uncu madde gereğince idare meclisi azalarından birine bırakılmışsa, mesuliyetin ancak ilgili azaya yükletilmesi lazım gelip o muameleden dolayı müteselsilen mesuliyet cari olmaz.”* hükmü getirilmekte, ilgili konuda yönetim kurulu üyelerinden birine temsil ve karar yetkisi verilmiş ise, bu durumda diğer üyelerin bu konudaki sorumluluğu kaldırılmaktadır.

Tüzel kişi temsilcisinin ceza orumluluğu

- ▶ Bu hükmün benzeri yeni TTK'ya alınmadığından kanundan doğan bir garantörlük ve dolayısıyla ihmali suç söz konusu olmayacaktır.
- ▶ Suçu bildirmeme olabilir mi?: TCK md. 278 gündeme gelebilir. Ör. ihale için rüşvet verilmesi kararlaştırıldı, para teslim edilecek....

Tüzel kişi temsilcisinin ceza sorumluluğu

- ▶ Buraya kadar aktardığım anlayış esas itibariyle TTK'de de benimsemiştir: 6102 TTK md. 63
- ▶ **Tüzel kişilerin cezai sorumluluğu**
- ▶ **MADDE 63– (1) Tüzel kişilerin işlerini görmeleri sırasında bir haksız rekabet fiili işlenirse 62 nci madde hükmü, tüzel kişi adına hareket eden veya etmesi gerekmiş olan organın üyeleri veya ortakları hakkında uygulanır. Haksız rekabet fiilinin bir tüzel kişinin faaliyeti çerçevesinde işlenmesi hâlinde, tüzel kişi hakkında bunlara özgü güvenlik tedbirlerine de karar verilebilir.**

Tüzel kişi temsilcisinin ceza sorumluluğu

- ▶ Aynı anlayış esas itibariyle 2004 sayılı İİK'de de benimsemiştir:
- ▶ *Hükmi şahısların muamelelerinde kimlerin ceza göreceği :*
- ▶ **Madde 345** – Bu kanunda yazılı suçlar, hükmi bir şahsın idare veya muamelelerini ifa sırasında işlenmiş ise ceza o hükmi şahsın müdürlerinden, mümessil ve vekillerinden, tasfiye memurlarından, idare meclisi reis ve azasından veya murakıp ve müfettişlerinden *fiili yapmış olan hakkında hükmolunur*

Tüzel kişi temsilcisinin ceza sorumluluğu

- ▶ 6102 TTK md.
- ▶ A) Suçlar ve cezalar
- ▶ MADDE 562– (Değişik: 26/6/2012–6335/30 md.)
- ▶ (3) 199 uncu maddenin birinci ve dördüncü fıkralarına aykırı hareket edenler ikiyüz günden az olmamak üzere adli para cezasıyla cezalandırılır.
- ▶ (5) Bu Kanunun;
  - ▶ a) 349 uncu maddesine aykırı beyanda bulunan kurucular,
  - ▶ b) 358 inci maddesine aykırı olarak pay sahiplerine borç verenler,
  - ▶ c) 395 inci maddesinin ikinci fıkrasının birinci veya ikinci cümlesi hükümlerini ihlal edenler,
- ▶ (8) 549 uncu maddede belirtilen belgeleri sahte olarak düzenleyenler ile ticari defterlere kasıtlı olarak gerçeğe aykırı kayıt yapanlar bir yıldan üç yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılır.
- ▶ (12) 1524 üncü maddede öngörülen internet sitesini oluşturmayan şirketlerin yönetim organı üyeleri, yüz günden üçyüz güne kadar adli para cezasıyla ve aynı madde uyarınca internet sitesine konulması gereken içeriği usulüne uygun bir şekilde koymayan bu fıkrada sayılan failer yüz güne kadar adli para cezasıyla cezalandırılır.

Anonim Őirket temsilcisinin ceza sorumluluğu

- ▶ Anonim Őirketlerdeki sorumluluk durumu esas olarak diğer tüzeli kiŐiliklerden farklı değildir.
- ▶ Anonim Őirket, yönetim kurulu tarafından yönetilip ve temsil edildiğine göre (TTK md. 365);
- ▶ Konusu suç teşkil eden kararların alınmasına iŐtirak eden bütün üyeler sorumludur.
- ▶ Katılmama, muhalif oy kullanmada durum biraz önce anlatılandan farklı değildir.

Anonim Őirket temsilcisinin ceza sorumluluğu

- ▶ Yönetim kurulu, yönetimi, kısmen veya tamamen bir veya birkaç yönetim kurulu üyesine veya üçüncü kişiye devretmişse (*esas sözleşmeye konulacak bir hükümlle, düzenleyeceği bir iç yönergeye göre mümkün*) (TTK md. 367/1),
- ▶ Sorumluluk yönetim görevini devralan kişi veya kişilerdedir.
- ▶ Ancak diğerlerin azmettirme ve/veya yardım etmeden (TCK md. 38–39) sorumluluğu söz konusu olabilir.

Anonim Őirket temsilcisinin ceza sorumluluğu

- ▶ İşbölümü/görev dağılımı varsa durum nedir?
- ▶ Bu gibi durumlarda, her bir yönetim kurulu üyesi kendi sorumluluk alanında, kendisine verilen temsil yetkisi oranında sorumlu olacaktır.
- ▶ Görev dağılımın yazılı veya sözlü/fiili olması önemli değildir.
- ▶ *Yazılı durum ile fiili durum farklı ise durum nedir?*
- ▶ Zira burada eylem veya işlemin **ayrıntılarını bilen ve oluşumunda rolü bulunan temsilcilerin ceza sorumluluğu esastır.**
- ▶ TCK'nın suça iştirake ilişkin hükümleri (TCK md. 37-40) bir tarafa bırakıldığında, esas olan budur.

Anonim Őirket temsilcisinin ceza sorumluluğu

- ▶ Nitekim Yargıtay uygulaması da bu yöndedir:
  - “...Bilindiği üzere, genel **ceza hukukunun başta gelen prensiplerinden biri cezaların gerçek kişiler adına düzenlenmiş olmasıdır.** Ayrıca **cezanın suçu bilfiil işleyen kimselere çektirilmesi de cezada şahsîlik prensibinin gereğidir.** Yapılan düzenlemede bu prensibe ait kalınarak tüzel kişiliği ceza sorumlusu tutmak gibi bir anlayışa yer verilmemiştir.
  - Fakat genel **ceza hukukunun prensiplerine uyum sağlamak için yapılan bu düzenlemedeki esas amaç, suçun şekli sorumlusu olan kanuni temsilcilerin değil suçun ayrıntılarını bilen ve oluşmasından rolü olan temsilcileri cezalandırmaktır...** (CGK, 17.12.1990, E. 1990/9-312, K. 1990/340; Aynı yönde: 11. CD, 29.05.2013, E. 2013/2758, K. 2013/8926)

Anonim Őirket temsilcisinin ceza sorumluluğu

- ▶ Yargıtay vergi kaçakçılığı suuna ilişkin güncel ve ayrıntılı bir kararında benzer Şekilde Őoyle diyor:
- ▶ “...Tüzel kişilerin birden fazla kanuni temsilcisi olduğunda suç, eylem ve fikir birliği içinde **iŐlenmemiŐse** sorumluluk, cezanın Şahsiliği ilkesine bağlı olarak temsil yetkisinin bölüŐümündeki ağırlık ve sınırlar dikkate alınarak, suçun Őekil sorumlusu yerine ayrıntısını bilen ve oluşumunda rolü olan temsilciye aittir.
- ▶ Kanuni temsilci dıŐındaki personellerin fiilleri iŐlemeleri halinde cezai sorumluluğun belirlenmesi de önemlidir. Kanuni temsilcilerin suçtan kurtulmak için fiillerin, bilgileri dıŐında personel tarafından iŐlendiđini savunmaları mümkündür...

Anonim Őirket temsilcisinin ceza sorumluluğu

- ▶ *Personelin kanuni temsilcinin emir ve talimatıyla hareket edip iş görmesi asıl olduğundan, işlenen fiillerden kanuni temsilci sorumlu olacaktır. Personelin fiillerin iŐlenmesinden doğrudan bir çıkarı yoktur. İstisnai de olsa, emir ve talimata karŐı gelerek bu fiillerin personel tarafından işlenmesi mümkündür; bu durumda fiili iŐleyenin cezai sorumluluğunu kabul etmek gerekecektir.*
- ▶ ***Kanuni temsilcilerin cezai sorumluluktan kurtulması için personelin, tüzel kişinin yazılı kurallarına, kararlarına, emir ve talimatlarına kendiliğinden aykırı davrandığının delillerinin ortaya konulması gerekir. [????] çünkü fiilin meydana getirdiği belgeyi kullanan kendisi, yararlanan yine kendisi ya da tüzel kiŐidir.***

Anonim Őirket temsilcisinin ceza sorumluluğu

- ▶ *Örneğin sahte veya yanıltıcı faturanın kullanılması sırasında, bu niteliğinin anlaşılması ya da anlaşılır olmasına rağmen vergi dairesinde kullanılması, fiilin işlenmesine izin ve onay verildiğini göstermiŐ olduğundan kanuni temsilci cezai sorumluluktan kurtulamaz. Ama her durumda; kanuni temsilcilerin, personelin fiillerini işlendiği sırada bilmediği, işlendikten sonra da bilmeyerek kullandığı savunma ve olgusunun geçerliliği; tüzel kişinin iş ve yer yönünden faaliyet alanı, iletiŐim yoğunluğu ve olanakları, örgütlenme biçim ve yapısı, büyüklük ölçeği, personel sayısı, görev dağılımı, iş hacmi ve kapasitesi, bağımsız hareket etme olasılığı, mali bünyesi, mal varlıkları, kasa ve banka mevcudu, fiilin mahiyeti ve konusu gibi unsurlar dikkate alınarak bir değerlendirme yapılip bir sonuca varılmalıdır. Bu Şekilde isabetli ve adil sonuçlara varılır ve cezaların Şahsiliği ilkesine de uygunluk sağlanır.*

Anonim Őirket temsilcisinin ceza sorumluluğu

- ▶ *Değişik amaçlarla, örneğin kiŐisel çıkar sağlamak, tüzel kişi ve kanuni temsilcisini zorda bırakmak için fiili işleyen personel, fiilinin sonucuna katlanmalıdır. Personelin, temsilcinin istek, irade ve onayı olmadan iŐledięi fiillerden temsilcinin cezai sorumluluğu kabul edilemez...*” (19. CD, 09.09.2015, 2015/3105, 2015/4098).

Sonuç

- ▶ Yasal sorun yok?
- ▶ Uygulama ?